

Erich Schneider: Einführung in die Wirtschaftstheorie. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. 1947—49, I, 81 sider, DM. 3.—. II, 334 sider, DM. 15,20.

Økonomisk teori har ofte haft trange kår i Tyskland. I kejsertiden dominerede den historiske skole, og under nazismen kom denne atter i højsædet tilsat kraftige ingredienser af romantisk mystik. Kun i det lille interregnum 1918—1933 finder vi værdifulde tilløb til teoretisk forskning i Tyskland. Med den tiltagende forgiftning af den åndelige atmosfære i Tyskland og lidt senere i mellemeuropa som helhed kvæles imidlertid de svage spirer, og det er karakteristisk, at navne som Haberler, Marschak, Neisser, Schumpeter, Staehle, Tintner — og Schneider selv — forlader det mellemeuropæiske milieu og søger andetsteds hen. Hver for sig har de virket befrugtende på deres nye omgivelser. Hvad specielt Erich Schneider angår, så har vi fra hans hånd en her i Danmark velkendt række pionerarbejder fra tredverne og fyrrerne¹⁾. Alle har de bragt klarhed og nye linjer indenfor deres respektive områder.

Det er derfor med betydelig forventning man har imødeset Schneider's lærebog i økonomi, og lad det straks være sagt, at de nu foreliggende to første dele af bogen fuldt ud har indfriet i hvert fald nærværende anmelders forventninger og mere til. Denne bog er en sjælden bog i to henseender. For det første i henseende til det område, den dækker. Man tør roligt sige, at den udfylder en lakune ikke blot i Tyskland — der jo næsten består af lutter lakuner — men også i den angelsachsiske og den skandinaviske verden. Det er jo sådan på bogmarkedet i øjeblikket, at på den ene side har vi de murstenstykke be-

gynderbøger af typen Boulding-Tarshis-Samuelsen eller hos os selv Sinding-Welinder. Og på den anden side har vi de store monografier for specialisterne på eet ganske bestemt område. Men midt imellem har vi i grunden ingenting. »Midt imellem« vil sige en lærebog, som (1) er fuldt ud moderne, således at selv de nyeste forskningsresultater har fået deres plads i den, som (2) dybdepløjer hele det område, som traditionelt kaldes økonomisk teori og som (3) er forståelig for ikke-specialisten og ikke-matematikeren. Her er det, Schneider's bog kommer så tilpas. Den opfylder alle tre krav. Måske kan man sige, at dens nærmeste konkurrent her til lands ville være Zeuthens *Økonomisk Teori og Metode*, men om denne sidste må man vist sige, den knapt nok opfylder krav nr. (2), fordi beskæftigelse og konjunktur ikke rigtig kommer ind, og at den jo også er 7 år ældre end Schneiders bog og udkom midt under besættelsens formørkelse. Man må med betydelig interesse imødesee den nye, amerikanske udgave af Zeuthens bog, men indtil den er kommet, må Schneider vist siges at være monopolist i sit specielle særmarked.

Vi sagde, at Schneiders bog var sjælden i to henseender. Den anden henseende er *behandlingen* af det område, forfatteren har valgt at dække. Sjældent har man set magen til klarhed og velorganiseret oplægning. Man føler, at man står overfor en forfatter, som dels virkeligt mestrer hele det vanskelige stof, og som dels har gjort sig virkelig umage med at præsentere det på en måde, der er forståelig også for ikke-specialisten.

Det skal indrømmes, at de vanskelige forhold i øjeblikkets Tyskland har sat deres præg på bogens *tekniske* sider. Sine steder forvirres læseren af småfejl, som havde kunnet undgås ved omhyggeligere korrekturlæsning. II dels 140 figurer står heller ikke på højde med f. eks. forfatterens førkrigsbøger i henseende til den tekniske udførelse. Men alt dette er selvfølgelig småting, og man må snarere undre sig over, at det overhovedet har kunnet lade sig gøre at udsende en teoretisk bog på foreløbigt over 400 sider i øjeblikkets Tyskland. Men man må glæde sig herover, ikke blot for tyskernes skyld, som herved får lejlighed til at stifte bekendtskab med en

¹⁾ For blot at nævne nogle af de vigtigste:
Erich Schneider: Reine Theorie monopolistischer Wirtschaftsformen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1932,
 —, *Theorie der Production*, Julius Springer, Wien 1934,
 —, *Einführung in die Grundfragen des industriellen Rechnungswesens*, G. E. C. Gad, København 1939, dansk udgave 1945,
 —, *Investering og Rente*, Arnold Busck, København 1944.

Hertil slutter sig et meget stort antal tidsskriftsartikler i mange forskellige tidsskrifter.

Erich Schneider: Einführung in die Wirtschaftstheorie. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. 1947—49, I, 81 sider, DM. 3.—. II, 334 sider, DM. 15,20.

Økonomisk teori har ofte haft trange kår i Tyskland. I kejsertiden dominerede den historiske skole, og under nazismen kom denne atter i højsædet tilsat kraftige ingredienser af romantisk mystik. Kun i det lille interregnum 1918—1933 finder vi værdifulde tilløb til teoretisk forskning i Tyskland. Med den tiltagende forgiftning af den åndelige atmosfære i Tyskland og lidt senere i mellemeuropa som helhed kvæles imidlertid de svage spirer, og det er karakteristisk, at navne som Haberler, Marschak, Neisser, Schumpeter, Staehle, Tintner — og Schneider selv — forlader det mellemeuropæiske milieu og søger andetsteds hen. Hver for sig har de virket befrugtende på deres nye omgivelser. Hvad specielt Erich Schneider angår, så har vi fra hans hånd en her i Danmark velkendt række pionerarbejder fra tredverne og fyrrerne¹⁾. Alle har de bragt klarhed og nye linjer indenfor deres respektive områder.

Det er derfor med betydelig forventning man har imødeset Schneider's lærebog i økonomi, og lad det straks være sagt, at de nu foreliggende to første dele af bogen fuldt ud har indfriet i hvert fald nærværende anmelders forventninger og mere til. Denne bog er en sjælden bog i to henseender. For det første i henseende til det område, den dækker. Man tør roligt sige, at den udfylder en lakune ikke blot i Tyskland — der jo næsten består af lutter lakuner — men også i den angelsachsiske og den skandinaviske verden. Det er jo sådan på bogmarkedet i øjeblikket, at på den ene side har vi de murstenstykke be-

gynderbøger af typen Boulding-Tarshis-Samuelson eller hos os selv Sinding-Welinder. Og på den anden side har vi de store monografier for specialisterne på eet ganske bestemt område. Men midt imellem har vi i grunden ingenting. »Midt imellem« vil sige en lærebog, som (1) er fuldt ud moderne, således at selv de nyeste forskningsresultater har fået deres plads i den, som (2) dybdepløjer hele det område, som traditionelt kaldes økonomisk teori og som (3) er forståelig for ikke-specialisten og ikke-matematikeren. Her er det, Schneider's bog kommer så tilpas. Den opfylder alle tre krav. Måske kan man sige, at dens nærmeste konkurrent her til lands ville være Zeuthens *Økonomisk Teori og Metode*, men om denne sidste må man vist sige, den knapt nok opfylder krav nr. (2), fordi beskæftigelse og konjunktur ikke rigtig kommer ind, og at den jo også er 7 år ældre end Schneiders bog og udkom midt under besættelsens formørkelse. Man må med betydelig interesse imødesee den nye, amerikanske udgave af Zeuthens bog, men indtil den er kommet, må Schneider vist siges at være monopolist i sit specielle særmarked.

Vi sagde, at Schneiders bog var sjælden i to henseender. Den anden henseende er *behandlingen* af det område, forfatteren har valgt at dække. Sjældent har man set magen til klarhed og velorganiseret oplægning. Man føler, at man står overfor en forfatter, som dels virkeligt mestrer hele det vanskelige stof, og som dels har gjort sig virkelig umage med at præsentere det på en måde, der er forståelig også for ikke-specialisten.

Det skal indrømmes, at de vanskelige forhold i øjeblikkets Tyskland har sat deres præg på bogens *tekniske* sider. Sine steder forvirres læseren af småfejl, som havde kunnet undgås ved omhyggeligere korrekturlæsning. II dels 140 figurer står heller ikke på højde med f. eks. forfatterens førkrigsbøger i henseende til den tekniske udførelse. Men alt dette er selvfølgelig småting, og man må snarere undre sig over, at det overhovedet har kunnet lade sig gøre at udsende en teoretisk bog på foreløbigt over 400 sider i øjeblikkets Tyskland. Men man må glæde sig herover, ikke blot for tyskernes skyld, som herved får lejlighed til at stifte bekendtskab med en

¹⁾ For blot at nævne nogle af de vigtigste:
Erich Schneider: Reine Theorie monopolistischer Wirtschaftsformen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1932,
 —, *Theorie der Production*, Julius Springer, Wien 1934,
 —, *Einführung in die Grundfragen des industriellen Rechnungswesens*, G. E. C. Gad, København 1939, dansk udgave 1945,
 —, *Investering og Rente*, Arnold Busck, København 1944.

Hertil slutter sig et meget stort antal tidsskriftsartikler i mange forskellige tidsskrifter.

virkeligt moderne lærebog i økonomisk teori — den første, der er udkommet i Tyskland i lange, lange tider — men som nævnt må også ikke-tyskere glæde sig.

Lad os nu ganske kort forsøge at nævne, hvad der står i denne lærebog. I del hedder *Theorie des Wirtschaftskreislaufs*. Her behandles på 80 sider det økonomiske kredsløb i fugleperspektiv. Det er nationalregnskaberne ex-post truismes, der her præsenteres som en indledning til den økonomiske teoris studium af årsag og virkning. II del hedder *Wirtschaftspläne und wirtschaftliches Gleichgewicht in der Verkehrswirtschaft*. Fremstillingen heraf består af fire kapitler.

I første kapitel gennemgås *husholdningernes planlægelse*. Dette kapitel er et fund for den, der gerne vil skaffe sig et overblik over de mange forskningsresultater, som de aller seneste år har frembragt på forbrugs- og efterspørgselsteoriens område. Disse resultater findes jo spredt rundt omkring i tidsskrift-artikler samt i specialværker som Hicks' *Value and Capital*. Schneider opbygger sin forbrugs- og efterspørgselslære i nøje tilknytning til Hicks, men lægger også overordentlig stor vægt på at vise, hvordan man kommer fra mikro-konsumtionsfunktionen til makro-konsumtionsfunktionen, altså på det, som angelsaksisk teori kalder »aggregation«. — Man skulde synes, at dette kapitel på kun ca. et halvt hundrede sider, måtte være særdeles velegnet som grundlag for undervisningen i efterspørgselsteori på handelshøjskolen.

Andet kapitel handler om *foretagendernes planlægelse*. Først behandles foretagendernes målsætning. Her vil Schneider i almindelighed gå ud fra, at foretagenderne tilstræber at maximere profitten (korte løb) eller den subjektive kapitalværdi (lange løb), men andre målsætninger gennemgås dog også. Derpå behandles foretagendernes handlemåde. De to vigtigste handlemåder er (1) mængdetilpasning, hvor foretagendet betragter prisen på det produkt, det skal sælge, for given og blot beslutter sig til, hvor stor en mængde pr. tidsenhed det vil sælge. (2) Den anden vigtige handlemåde kalder Schneider »Preisfixierung auf der Grundlage einer konjekturalen Preis-Absatzfunktion«. Man skal passe lidt på ordet »konjektural« her. Med dette ord vil Schnei-

der blot sige, at et foretagende har en bestemt forestilling om sammenhængen mellem pris og afsætning, men at denne sammenhæng er en *forventet* sammenhæng, ikke nødvendigvis den *virkelige* sammenhæng. Det drejer sig, som han siger, om Demand as Seen by the Seller! Forskellige typer af konjektural handlemåde må imidlertid udskilles, siger Schneider. Først har vi det tilfælde (2a) at »der Anbieter verhalte sich monopolistisch«. Dette vil sige, at foretagendet anser sin afsætning for *alene* at bero på den af foretagendet fixerede pris, alle andre foretagenders priser anses for irrelevante. Dette er altså hvad Chamberlin kalder »isolated monopoly«. Dernæst har vi det tilfælde (2b) at foretagendet anser sin afsætning for *også* at bero på andre foretagenders priser. Dette tilfælde falder atter i to undertilfælde, nemlig (2ba) »polypolistiche Verhaltensweise«, hvor foretagendet anser sin egen pris for at være *uden* indflydelse på de andre foretagenders priser, og (2bb) »oligopolistische Verhaltensweise«, hvor foretagendet anser sin egen pris for at *have* indflydelse på de andres priser. Det vil ses, at hvad Zeuthen kalder »autonom« og »konjektural« handlemåde, hedder hos Schneider hhvs. »polypolistisch« og »oligopolistisch« handlemåde. Foruden de fredelige handlemåder nævnes dog også kamp- og forhandlingsstrategierne, som hidtil har været lidet behandlede af teorien, men som spiller stor rolle i praxis. Efter at have behandlet foretagendernes målsætning og handlemåde siger Schneider tilsidst noget om markedsformen. Markedsform er ikke det samme som handlemåde. Markedsformen er objektive betingelser for prisdannelsen såsom antallet af sælgere af samme vare, varens karakter af standardvare eller differentieret vare, varig eller ikke-varig o. s. v. Også lethed ved etablering hører med. Alle disse objektive ting vil tilsige bestemte handlemåder men må ikke forveksles med selve handlemåderne. En sælger kan godt *handle* monopolistisk uden at *være* monopolist.

Derefter — vi er stadig i andet kapitel — behandler Schneider efter tur foretagendets *omsætningsplan* og dets *omkostningsplan*. Her får vi hele afsætnings- og omkostningsteorien set fra foretagendets synspunkt, og når alt

dette er gennemgået, kommer vi til foretagendets *profilplan*. Her anvender foretagendet sin viden om afsætnings- og omkostningsforhold på en sådan måde, at profitten bliver maximum. Overalt sondres der mellem foretagendets forskellige mulige handlemåde. Herunder gennemgås også prisdifferentiering, fællesproduktion og forenet produktion. Derpå følger en behandling af foretagendets *indkøbsplan*, d. v. s. foretagendets efterspørgsel efter produktionsfaktorer. Her får vi Schneiders kendte og klare fremstilling af produktionsteorien med minimalomkostningskombinationen, expansionsvejen o. s. v. Til sidst kommer afsnittet om foretagendets *investering*, og dette afsnit er en forkortet behandling af de problemer, som Schneider har behandlet i »Investering og Rente«. Hermed er Schneider færdig med planerne, husholdningernes og foretagendernes.

I tredje kapitel opridses som en indledning til ligevægtsteorien sondringen mellem *statik* og *dynamik*. Schneider følger her Frisch, Tinbergen, Samuelson og andre, som har sagt, at når de i en betragtning indgående variable alle refererer sig til *samme* tidspunkt eller *samme* tidsperiode, så er betragtningen statisk. Når de derimod refererer sig til *forskellige* tidspunkter eller *forskellige* tidsperioder, så er den dynamisk. Man kan også kort med Hicks sige, at såsnart man har dateret sine variable, har man en dynamisk betragtning.

I fjerde kapitel behandles *ligevægtsproblemet i et lukket samfund*, og med denne behandling slutter værkets II del. Først gennemgås hvad der forstås ved data, dernæst hvad der skal forstås ved den til et bestemt sæt data svarende ligevægt. Ved det sidste forstås, at samtlige de i de individuelle planer indgående variable har sådanne værdier, at ethvert subjekt ser sine forventninger opfyldt og følgelig ikke — så længe datakonstellationen er uforandret — tenderer mod at forandre sin plan. Derpå gennemgås ligevægtens art, d. v. s. om den er stabil eller labil. Også den komparative statik gennemgås, og den statiske analyse fortrin og dens begrænsning fremhæves. Efter denne indledning om ligevægtsbegrebet kommer Schneider til de partielle ligevægte, som gennemgås efter tur. Her finder vi foruden de fra andre lærebøger kendte tilfælde med

fuldkommen konkurrence i det korteste, det mellemste og det længste løb, også spindelvævstilfældet samt — på fire sider — en behandling af likviditetsteorien for kapitalrenten. Derpå fortsættes med ligevægten under monopol. Herunder vises, hvorledes den faktiske afsatte *mængde* kan afvige fra den forventede, således at uligevægt består. Men det nævnes også, at forventningerne kan referere sig til efterspørgselskurvens *elasticitet*, altså det Dickson-Østlindske tilfælde. Dernæst kommer duopolteorien. Her gennemgås først Cournot-Bertrand tilfældene, senere Frisch's konjekturale handlemåde, som hos Schneider naturligvis ikke kaldes »konjektural« men derimod »oligopolistisk« handlemåde. Her kunne nævnes, at det, der på figur 120 på side 255 hedder »*Reaktionslinie* des zweiten Anbieters« vist ifølge teksten skulle hedde »*Attraktionslinie* des zweiten Anbieters«. Schneiders syn på duopolteorien er iøvrigt det, at den statiske betragtningsmådes anvendelsesmuligheder på dette område nu formentlig må anses for udtømt og med overordentlig dårligt resultat. Og grunden er den, at man blandt data må medtage den ene duopolists forventning om, hvad den anden vil gøre. Imidlertid vil duopolisten efterhånden opdage, at modparten ikke opfører sig som ventet, og altså må data forandres, således at de ikke længere er data! Som Schneider selv siger:

»Die Annahme einer unveränderten Erwartungsstruktur ist indessen bei Vorliegen von Abweichungen zwischen Erwartungen und Tatsachen wirklichkeitsfremd... Daraus ergibt sich der wichtige Schluss, dass die statische Gleichgewichtsanalyse bei heterogener Konkurrenz zwischen Anbietern an Bedeutung weit zurücktritt hinter der dynamischen, verlaufsanalytischen Behandlung des Preisbildungsproblems, so dass es zweifelhaft ist, ob die Frage nach der einer bestimmten Datenkonstellation entsprechenden Gleichgewichtslage hier überhaupt einen Sinn hat.«

Efter duopolbehandlingen følger det bilaterale monopol, derunder arbejdsmarkedets ligevægt. Og hermed afslutter Schneider behandlingen af de partielle ligevægte. Bogens sidste fyrrer sider optages af behandlingen af den totale ligevægt. På en særdeles klar måde

indføres læseren her i Walras' ligningssystem, men Schneider har på een gang simplificeret og moderniseret dette system. Moderniseringen ligger i, at *beskæftigelsen* er indført som en frihedsgrad ved siden af pengeværdien. Systemet har altså hos Schneider to frihedsgrader. Dette afsnit fortjener den aller største anerkendelse, også fordi Schneider tilsidst meget tydeligt fremhæver den statiske totalteoris begrænsninger. Når læseren lukker bogen efter at have gennempløjet dette afsnit er det med stor forventning om, hvad III del vil bringe. Vil det lykkes Schneider at give os en lige så klar og lige så moderne fremstilling af expansions- og kontraktionsprocesserne, af finans- og penge teorien, som han i de to første dele har givet af planerne og ligevægtene, da er det i sandhed ingen ringe præstation.

Hans Brems.

Readings on Agricultural Policy. Assembled and published under the sponsorship of the American Farm Economic Association.

The Blakiston Company, Philadelphia, Toronto, 1949, 470 sider. Pris: \$ 3.

I tilslutning til de under redaktion af *The American Economic Association* tidligere udsendte samlinger af tidsskriftsartikler, der indeholder karakteristiske bidrag til økonomisk videnskabelig tænkning (se Nat.økon. Tidsskrift, 87. bind, 3.—4. hæfte, p. 214) foreligger nu en samling af artikler og afhandlinger om landbrugspolitik, redigeret af et udvalg under *The American Farm Economic Association*.

Medens de tidligere bind i serien synes præget af alsidighed med hensyn til valg af artikler, er det foreliggende bind med en enkelt undtagelse udelukkende baseret på bidrag til belysning af landbrugspolitikken i U.S.A. eller — for så vidt angår internationale problemer — U.S.A.'s synspunkter. Den eneste undtagelse er en artikel af canadieren *W. M. Drummond*, tidligere offentliggjort i det amerikanske *Journal of Farm Economics*. Det kan derfor siges, at »Reading's on American Agricultural Policy» vilde have været en

mere dækkende titel for den foreliggende samling, der i forordet betegnes som et første bind. Redaktionen giver ingen forklaring på, hvorfor den har begrænset valget til artikler af amerikansk oprindelse. Det er muligt, at man bevidst har sat sig som mål først at belyse udviklingen i den teoretiske diskussion om landbrugspolitikken i U.S.A. og det amerikanske landbrugs økonomiske problemer i efterkrigstiden, en i sig selv stor og nyttig opgave. Men det er også muligt, at det foretagne udvalg afspejler den »insulære» indstilling, der kendetegner en stor del af amerikansk videnskabelig og politisk tænkning vedrørende økonomiske problemer på landbrugsområdet.

Som grundlag for universitetsundervisning må den foreliggende samling synes snæver. Udgiven sent i 1949 kunde samlingen meget vel have indeholdt artikler til belysning af den nye engelske landbrugslovgivning fra 1947, som nok kan have videre principiel interesse, og vilde man af praktiske grunde begrænse sig til gengivelse fra engelsk-sproget litteratur, kunde der i hver fald også være samlet bidrag til belysning af landbrugsproblemer i f. eks. Australien og New Zealand. Til støtte for teoretisk træning — også i U.S.A. — må man formode, at diskussionen i et udpræget importland som Storbritannien eller i typiske eksportlande som visse Dominions kunde tjene som nyttigt supplement til den amerikanske tænkning. Det bør måske understreges, at U.S.A.'s landbrug kun bidrager 10—15 procent af den samlede nationalindkomst i U.S.A., og landbrugspolitikken antager derfor naturligt andre former end i lande, hvis totalindkomst i højere grad beror på landbruget.

Ved fremmede universiteter vil samlingen tjene som et godt grundlag for studiet af amerikanske landbrugsproblemer og landbrugspolitik, men også her vilde en mere almen samling af kildekrifter have været ønskelig og praktisk. Den kunde let være foretaget indenfor bogens 470 sider ved at beskære det amerikanske litteraturudvalg, der indeholder mange gentagelser. I den foreliggende form vil bogen egne sig bedst som råmateriale ved økonomisk seminar, hvor den studerende må søge supplerende synspunkter fra andre kilder.